

Nationalisme in Vlaanderen

‘Wees Vlaamsch van hart’

In Vlaanderen is de literatuur in de volkstaal in het begin van de negentiende eeuw niet meer van belang. Alleen liederen en voordrachten hebben nog een zekere kwaliteit. Tussen 1815 en 1830 vormen het hedendaagse België en Nederland één staat, het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Vlaanderen ontleent daaraan de moed om het Vlaams te bevorderen. Na de scheiding van Nederland bloeit de Vlaamse Beweging op. De leden ervan willen van het Vlaams een volwaardig medium voor literatuur en studie maken.

Het had zo mooi kunnen worden. Na de val van Napoleon werden de vroegere Zuidelijke en de Noordelijke Nederlanden weer verenigd, en hoorde men het Vlaams en het Nederlands klinken in één natie. In het begin zag het ernaar uit dat de vereniging succesvol zou zijn. Koning Willem I bevorderde het gebruik van het Vlaams, dat sinds lange tijd onderdrukt was en slechts door het gewone volk gesproken werd. Hij zorgde voor een verbetering van het onderwijs en richtte drie universiteiten in de Zuidelijke Nederlanden op. Maar juist deze maatregelen wekten weerstand. De elite sprak Frans en verzette zich tegen de politiek van Willem I. Ze was tegen de bevordering van dat boerendialect, zoals ze het Vlaams noemde. Bovendien werd haar macht minder en er moesten hoge belastingen betaald worden. De oude godsdiensttegenstelling tussen rooms en protestants bleef ook wringen. Op een gegeven moment had de Brusselse elite genoeg van de Hollanders. De opstand brak uit in 1830, en na een korte felle strijd moest Nederland zich terugtrekken uit België. Dat betekende opnieuw een achteruitgang voor het Vlaams. Frans werd de officiële taal. Het algemeen onderwijs verviel opnieuw in een bedroevende toestand. Een derde deel van de Vlaamse kinderen kreeg in 1843 geen enkel onderwijs. Van de arbeiders kon slechts 10% lezen.

Vlaamse Beweging

Vóór de vereniging stelde de Vlaamse literatuur vrijwel niets meer voor. Er waren uit de zestiende eeuw nog [rederijderskamers](#) over, en daarin beoefende men de mondelinge voordracht van literatuur. Gedrukt werd er voornamelijk in het Frans. Met de taalpolitiek van Willem I ontstond er nieuwe aandacht voor de volkstaal. Enige literatoren onderscheidden zich en brachten een nieuw elan in de beoefening van het Vlaams. Jan Frans Willems wordt de vader van de [Vlaamse Beweging](#) genoemd, die een eigen Vlaamse cultuur verdedigde. Daarbij was hij sterk op Nederland georiënteerd. Hij en zijn medestanders worden de flaminganten genoemd. Willems is vooral bekend als opgraver van middeleeuwse Vlaamse literatuur, zoals [Reinaert de Vos](#). Hij richtte ook het belangrijke tijdschrift voor taal- en letterkunde op: *Belgisch Museum* (1837). Tijdens een bewogen pleidooi voor de waardering van oude orale tradities kreeg hij een hartaanval en stierf. Ferdinand Snellaert, met wie hij samengewerkt had, zette zijn werk voort. Ook hij was op de oude Vlaamse letterkunde gericht en ook hij probeerde na de afscheiding in contact te blijven met Nederlandse letterkundigen.

Snellaert en Willems woonden in Gent, waar een centrum van flaminganten was. [Karel Ledeganck](#) is de bekendste dichter van deze kring:

Wees Vlaamsch van hart
En Vlaamsch van aard!
Wees Vlaamsch in uwe spraak,
En Vlaamsch in uwe zeden!

Ledeganck, 'veldmaarschalk van de Vlaamse Beweging', was de eerste die in de Provinciale Raad Vlaams sprak. Zijn lofzang op Gent, Brugge en Antwerpen in het lange gedicht *De drie zustersteden* (1846) wordt het dichtelijk evangelie van de Vlaamse Beweging genoemd.

Romantiek

De literatuur zelf bloeide in de jaren veertig weer op door een groep [romantische](#) letterkundigen in Antwerpen. De schrijvers die hierbij hoorden waren niet, zoals de Gentenaars, onderzoekers van de taal- en letterkunde. Ze waren meer kunstenaars en leunden minder tegen de Hollandse traditie aan. Zij zochten aansluiting bij de internationale Romantiek en vonden inspiratie in de middeleeuwen. Bovendien waren ze bevriend met de Belgische, romantische schilders. In enkele opzichten zijn ze te vergelijken met de Leidse romantici.

De meest romantische van de Antwerpenaren was Peter van Kerckhoven, die in zijn brievenroman *Liefde* (1851) beschreef hoe de jonge Amelie verliefd wordt op een cynische man die haar liefde afwijst:

Wie gelooft er in onze eeuw trouwens nog aan een rein, zuiver liefdegevoel? Wanneer men vijftien of twintig jaar lang dat ijdel vrouwelijk speelgoed, die zielloze poppen voor de eigen ogen haar gangen heeft zien gaan, wanneer men in alle de harten die men heeft ontleed, slechts grove stof en dierlijk instinct heeft aangetroffen, wie zal dan nog veronderstellen dat men een engel als Amelie op aarde kan ontmoeten?...

Haar liefde zal haar het leven kosten.

De belangrijkste schrijver van Vlaanderen in deze periode werd [Hendrik Conscience](#), de man die Vlaanderen leerde lezen. Zijn debuut *Het wonderjaar* (1836) gaat over de Antwerpse beeldenstorm in 1566. Hierin dweept hij op een tomeloos romantische manier met de vrijheidsstrijd tegen de Spaanse tirannen. [De leeuw van Vlaanderen](#) (1838) is

zijn bekendste werk. Het gaat terug op de Slag der Gulden Sporen uit 1302, waarin de Vlaamse burgers een overwinning behaalden op een Frans adellijk leger. Conscience schreef bevrogen en partijdig over het verleden, in de hoop dat zijn Vlaamse lezers meegesleept zullen worden. Het besef van een groots verleden zal hen helpen een eigen identiteit te vormen. De slotzin van het boek kan niet misverstaan worden:

Gij Vlaming, die dit boek gelezen hebt, overweeg bij de roemrijke daden, welke het bevat, wat Vlaanderen eertijds was, - wat het nu is, - en nog meer wat het worden zal, indien gij de heilige voorbeelden uwer vaderen vergeet!

Verder lezen

- Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam 2016, [p. 155-163](#): 'Nationale denkbeelden', [p. 295-307](#): 'De nieuwe Vlaamse literatuur' en [p. 399-431](#): 'De historische roman'.
- Hendrik Conscience, *In 't Wonderjaer* (1837).
- Hendrik Conscience, *De leeuw van Vlaenderen* (1838).
- Piet Couttenier, '[Literatuur en Vlaamse Beweging. Tot 1914](#)' In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt 1998, p. 1939-1950 en p. 1957.
- Karel Lodewijk Ledeganck, *De drie zustersteden* (1838).
- Joep Leerssen, *De bronnen van het vaderland. Taal, literatuur en de afbakening van Nederland, 1806-1890*. Nijmegen 2006.
- W. Waterschoot, J. Reynaert, D. Coigneau e.a., *Literatuur* Tot eind negentiende eeuw*. Deurne 1983. Culturele Geschiedenis van Vlaanderen Dl. 8.
- Janneke Weijermars, *Stiefbroeders. Zuid-Nederlandse letteren en natievorming onder Willem I 1814-1834*. Hilversum 2012.
- J.F. Willems (red.), *Belgisch museum voor de Nederduitsche tael- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands* (1837-1846).

<https://www.literatuurgeschiedenis.nl/19e-eeuw/nationalisme-in-vlaanderen>